

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.328
2 de maig del 2017

SUMARI

- 1 Rafael Castellanos i Llorenç ► Sobre 'Fabra i el francès. La concordança del participi'
- 2 Magda Gascon, Hèctor Moret, Rosa M. Puig-Serra ► Entrevista a Carme Junyent: La nova diversitat lingüística
- 3 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: encanar-se
- 4 Jaume Medina ► Reflexius espuris
- 5 J. Leonardo Giménez ► 'Propi' i 'mateix' com a interferències
- 6 Teresa Tort ► Barral
- 7 Magí Camps ► Ossos que parlen
- 8 Andreu Boix ► El requisit
- 9 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 Sobre 'Fabra i el francès. La concordança del participi'

Rafael Castellanos i Llorenç

El 4 de març Eugeni S. Reig donava a la llista Migjorn un enllaç a [un treball del professor Abelard Saragossà](#) titulat "Fabra i el francès. La concordança del participi (*¡Ara sí que l'has feta bona!*)".

Aquest interessant treball defensa bàsicament dues tesis:

La tesi principal afirma que **les normes que va elaborar Fabra no estan basades en la llengua viva sinó en la imitació de la gramàtica francesa**. Aquesta tesi és discutible, com comentaré a continuació. Una altra tesi és que **Fabra tenia una percepció negativa de la concordança i que això va influir en el seu retrocés**. Comentaré fins a quin punt aquesta tesi té o no fonament.

Abans de comentar en detall aquest treball cal fer breument alguns aclariments:

Les normes a què fa referència Saragossà són identificades a l'apartat 3.3.1 del seu treball amb els codis 1a, 1b i 1c.

La **norma 1a** és la que es refereix a la concordança del participi quan el complement directe és un pronom feble de tercera persona. És la norma bàsica de la concordança. *La carta encara no l'he trobada*.

La **norma 1b** és una excepció de la norma 1a en el cas o regla dels infinitius. *Aquesta cançó l'he sentit cantar. Aquesta dona l'he sentida cantar*.

La **norma 1c** és una altra excepció en el cas dels verbs dits modals poder, voler, etc. *La carta no l'han poguda acabar*.

Encara hi ha una **norma general** que es refereix a la concordança del participi amb el complement directe en formes verbals compostes formades per haver+participi (quan el complement directe **no és un pronom feble** de tercera persona): *He trobada la carta*. Aquesta norma no és objecte d'aquest treball, però l'esmento perquè en alguns casos hi ha confusió entre aquesta norma general i la norma 1a.

Per tant, partim del fet que la norma bàsica és la 1a. Les normes 1b i 1c són secundàries pel que fa a la concordança. Per això, centraré els meus primers comentaris en la norma 1a.

Si ens centrem en la **norma 1a** o bàsica de Fabra, considero que la tesi principal, formulada de la manera general que ho fa Saragossà, no és certa.

També considero que la norma 1a es basa en la llengua viva i no en la imitació de la gramàtica francesa i tampoc no és cert que les actituds contràries a la concordança ja vinguin de Fabra.

A continuació cito tres textos de Fabra sobre la norma 1a:

La conversa filològica 161 (del 26.06.1920) (1)

En aquesta obra, Fabra hi diu: "...convindria molt que combatéssim aquesta tendència moderna envers la invariabilitat absoluta del participi, considerant obligatòria la concordança d'aquest amb els complements *la*, *los*, *les* i *ne*, tot deixant-la facultativa en els altres casos." (l'escrit és de 1920 i per això hi ha *los* i *ne* en comptes de *els* i *en*)

A la gramàtica de 1931 (2) par. 94 (pàg. 96) hi diu: "És recomanable (si no obligatori) de fer concordar el participi passat amb el complement directe quan aquest és un pronom personal feble de tercera persona."

A la gramàtica de 1956 (3) par. 73 (pàg. 67) hi diu el següent: "Quan el verb està en un temps compost... fer-lo concordar amb el complement acusatiu quan aquest és *la*, *les*, *els* o *en* (sobretot quan és *la*)."

La cita de Saragossà (par. 3.6.3 punt 13.2) de la gramàtica de 1956 és incompleta perquè no reproduïx la segona frase del paràgraf que és la que he reproduït, precisament perquè correspon a la norma 1a. Probablement Saragossà s'ha deixat influir per la primera part del paràgraf que fa referència a la norma general (haver+participi; *He rebuda una caixa*) on diu "En general és preferible deixar-lo invariable (en la seva forma masculina del singular: **rebut**)".

Sembla que aquesta confusió és bastant comuna, potser perquè la redacció no és gaire clara, tal com ja vaig comentar a la llista Migjorn fa uns dies.

Els tres textos de Fabra deixen clara la recomanació de la concordança segons la norma 1a, i en aquest context, no es pot deduir que Fabra tingués una percepció negativa de la concordança.

Saragossà dona molta importància al fet que Fabra posés dos exemples sense concordança en tractar la norma 1b i ho interpreta com una prova d'una suposada actitud contrària a la concordança. Sembla més aviat un lapsus, si tenim en compte els textos que he comentat referits a la norma 1a.

Tornant a la norma 1a, Saragossà considera en l'apartat 3.4.3 que la concordança no és aplicable en el cas de *en* (*N'he trobada una*) perquè no expressa ni el gènere ni el nombre del constituent substituït i reconeix que "Convindria saber quina és la realitat de la llengua viva en les Illes Balears i Catalunya". La

meva opinió és que aquesta concordança és viva. No en puc aportar proves concloents. De moment només puc dir que aquesta concordança m'és familiar i que en una consulta a Google m'han sortit 314 resultats de la frase "*n'he trobada una*".

Per tant, la meva interpretació és que, segons Fabra, la concordança és recomanable en el cas de la norma 1a i que la norma de Fabra es basa en la llengua viva. Fins i tot indica una preferència en el cas de *la* en la gramàtica de 1956, afegint al final de la frase: "(sobretot quan és *la*)", que vol dir que té en compte quin és el cas més viu i més recomanable de fer-hi la concordança.

També considero que no hi ha prou base per a justificar la tesi segons la qual Fabra tenia una percepció negativa de la concordança i que això va influir en el seu retrocés (sempre prenent com a referència la norma 1a). A les normes 1b i 1c m'hi referiré més endavant.

No conec cap text que indiqui que Fabra tingués una percepció negativa de la concordança (segons la norma 1a) o que considerés la concordança (segons la norma 1a) arcaica i agònica com afirma Saragossà en el paràgraf 3.6.1. En els tres textos que he citat, Fabra considera recomanable la concordança quan el complement directe és un pronom feble de tercera persona (*La casa, l'he trobada*).

En canvi, Fabra considera que la concordança en el cas general (haver+participi: *He trobada la casa*) "...la llengua moderna ja no la fa" (conversa filològica 161), "el participi pot concordar... o romandre invariable" (gramàtica de 1931), "el participi es pot fer concordar, però és preferible deixar-lo invariable" (gramàtica de 1956).

Tot fa pensar que Saragossà, quan qualifica la posició de Fabra sobre la concordança, té en compte les seves afirmacions sobre la norma general, que en principi, no és objecte del seu treball.

Continuant en el mateix paràgraf 3.6.1, Saragossà comenta textos de diversos lingüistes, no sempre prou aclaridors per a detectar-hi una percepció negativa de la concordança.

Les primeres frases de Badia que cita no són clares: la primera no sabem si es refereix a la concordança general (*He trobada la casa*) o en el cas en què el complement directe és un pronom feble (norma 1a) (*La casa l'he trobada*), i la segona, "La invariabilitat «*tiene, además, a su favor la ley del menor esfuerzo*»" podria ser que fos una simple constatació d'un fet, però explícitament no expressa una percepció negativa de la concordança. La frase entre cometes "relí-

quies de la vella concordança” referida al plural del pronom feble *el*, sí que indica una percepció negativa. Però és una opinió de Badia, no pas de Fabra.

La frase de Pérez Saldanya, que descriu tres estadis d'un procés, constata uns fets i no té el sentit despectiu de la frase de Badia. En el pitjor dels casos es podria interpretar que constata una tendència a la pèrdua de la concordança sense reaccionar contra aquesta pèrdua. En tot cas, aquesta tampoc no és l'opinió de Fabra.

La frase de Solà “...representen la línia més avançada en el sentit de mantenir invariable el participi dependent d'haver” també és ambigua perquè “avançada” es pot referir a un avançament en el temps, però no explicita forçosament una percepció negativa de la concordança.

Les frases que Saragossà cita en l'apartat següent 3.6.2 per a demostrar un ús residual de la concordança (Badia, Solà) no sabem si es refereixen al cas general haver+participi (que sí que és residual) o a la norma 1a (quan el complement és un pronom feble de tercera persona) (que és ben viva amb diversos graus d'ús per als diferents pronoms febles).

Per desmentir que la suposada percepció negativa de Fabra havia influït en lingüistes posteriors citaré només tres llibres que tinc a l'abast dels autors Josep Lacreu (4), Josep Ruaix (5) i Joan Beltran/Josep Panisello (6).

Josep Lacreu escriu al par. 2.6 de la pàg. 275: “Quan es tracta d'un temps verbal compost i està precedit per un pronom feble acusatiu de tercera persona (*el, la, els, les* o *en*), normalment es considera preferible fer concordar el participi en gènere i nombre amb aquests pronoms.”

Josep Ruaix escriu a la pàg. 188: “La llengua estàndard admet la concordança quan el complement directe del verb és representat per un pronom feble de tercera persona (*la, els, les* o *en...*).”

Joan Beltran i Josep Panisello escriuen a la pàg. 576: “En aquest darrer cas [*es refereix a haver+participi*], només es considera recomanable fer concordar el participi amb el corresponent objecte directe de l'oració en els següents contextos: a) Quan l'objecte directe apareix representat per un pronom feble de tercera persona.” I a continuació aquests autors expliquen les normes 1b i 1c de Fabra.

El treball de Saragossà també comenta les normes 1b i 1c de Fabra.

Sobre la **norma 1b** de Fabra, considera que es basa en una anàlisi errònia (paràgraf 3.3.2). El paràgraf és gramaticalment dens i he fet cas a la recoma-

nació de l'autor de passar al paràgraf 3.3.3. Només en retinc que Fabra va fer una anàlisi errònia l'any 1918, que la va rectificar l'any 1956 i que Saragossà troba inadequada la regla 1b. No seré jo qui el contradigui.

Aquesta anàlisi errònia comporta, segons Saragossà, la supeditació al francès, idea que desenvolupa al paràgraf 3.3.3.

La norma 1b de Fabra està en contradicció amb la llengua parlada, és difícil d'aplicar i no dona cap explicació del perquè d'aquesta norma. Considera convenient adoptar-la de la gramàtica francesa, però no la justifica.

Coneixent els raonaments habituals de Fabra, sembla excessiu parlar de supeditació al francès. Fabra recorre de tant en tant a la comparació amb altres llengües romàniques per mostrar les diferents evolucions que hi ha hagut respecte al llatí. A la mateixa conversa filològica 166 Fabra compara la concordança del participi amb la concordança o no concordança del francès, de l'italià o del castellà i diu: "...el català és més acostat a l'italià que al francès". Es refereix a la que hem anomenat norma general (haver+participi).

La meua interpretació de la no justificació de Fabra de la norma 1b podria tenir una explicació més plausible que la supeditació al francès: que ell només considerés correcta la concordança en el cas que el pronom feble fos complement acusatiu del verb principal, en coherència amb la norma 1a i que, per això no en fes una justificació explícita. Segons aquesta interpretació, Fabra no s'hauria guiat per mimetisme del francès sinó que hauria constatat simplement una coincidència amb el francès, que acostava la norma 1b a la norma 1a.

Saragossà considera que la **norma 1c** és una excepció tan difícil d'aplicar com la primera (1b) i ho estudia en el paràgraf 3.3.4. El paràgraf també és gramaticalment dens i he tornat a fer cas de la recomanació de l'autor de passar al paràgraf següent 3.4. Només en retinc que la norma 1c és molt complicada d'aplicar i que la proposta de Saragossà al final del paràgraf 3.3.4 és fàcilment aplicable. Potser només en discreparia en les diferències que hi ha entre la seva proposta (12a) i la norma 1a de Fabra, que no em semblen necessàries, perquè la norma 1a de Fabra és perfectament comprensible i aplicable.

No cal dir que m'ha agradat molt la proposta (12b) per la seva claredat i simplicitat.

Com a conclusió del comentari del treball del professor Abelard Saragossà diria que, si se centra la crítica de Fabra en la norma 1a, els arguments en contra no semblen gaire sòlids, perquè un dels arguments bàsics de Saragossà és que per Fabra no hi ha diferència qualitativa entre *He vista una merla* i *L'he vista*

per ací, afirmació desmentida per la diferència explícita que fa Fabra entre la norma general i la norma 1a.

Les simplificacions de les normes de Fabra per alguns lingüistes posteriors no contradiuen essencialment la norma 1a de Fabra, com tampoc no la contradiu la reformulació de les normes 1b i 1c, que Saragossà demostra que era necessària.

Març 2017

Bibliografia/Notes

1. Pompeu FABRA: *Converses filològiques*. Obres Completes, volum 7 (Barcelona: IEC, 2010).
2. Pompeu FABRA: *Gramàtica catalana* (Barcelona: IEC, 1931).
3. Pompeu FABRA: *Gramàtica catalana* (Barcelona: Teide, 1956).
4. Josep LACREU: *Manual d'ús de l'estàndard oral* (Publicacions de la Universitat de València, 1996).
5. Josep RUAIX: *Català complet/2* (Moià: J. Ruaix, 1998).
6. Joan BELTRAN i Josep PANISELLO: *Cruïlla. Curs de llengua* (Benicarló: Alambor, 2002).

2 Carme Junyent. La nova diversitat lingüística

Entrevista a **Carme Junyent** per Magda Gascon, Hèctor Moret i Rosa M. Puig-Serra

Les Notícies de Llengua i Treball, núm. 44, abril de 2017

Podeu descarregar el número complet de la revista [en aquest enllaç](#). A partir de la pàg. 10 hi trobareu l'entrevista completa a Carme Junyent; aquí només en reproduïm un extracte.

A la doctora Maria Carme Junyent i Figueres, experta en llengües africanes, li agrada recordar que va néixer a Masquefa (l'Anoia). Després d'haver de superar els prejudicis familiars sobre l'oportunitat o no que les dones estudiessin, es va llicenciar en filologia a la Universitat de Barcelona i va completar la seva formació a Alemanya i als Estats Units. L'any 1992 va participar en la fundació del Grup d'Estudi de Llengües Amenacades (GELA) per al coneixement i estudi de la diversitat lingüística, entitat de la qual actualment és la directora. Professora de lingüística general de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, és autora d'una àmplia obra sobre la diversitat i la situació de les llengües al món.

Com veu la diversitat lingüística al món als inicis del segle XXI?

En general, ja a finals del XX, i des de fa temps, està claríssimament amenaçada, fins al punt que es preveu que fins al 95% de les llengües que es parlen actualment no arribaran al segle XXII. Hi ha dos tipus de prediccions que es basen en com funcionen els processos de mort de les llengües. Hi ha tres fases: en la primera, que pot durar segles, es produeix la bilingüització de la societat: perquè desaparegui una llengua, cal que la gent en parli una altra. Si no hi ha un procés de bilingüització, no pot desaparèixer la llengua. Un cop s'ha bilingüitzat la societat, es pot arribar a la interrupció de la transmissió intergeneracional, i aleshores ja s'entra en una fase irreversible, la tercera, de mort de la llengua, quan només queden darrers parlants. Tenint en compte aquestes tres fases, ara hi ha més del 10% de llengües del món que només tenen darrers parlants: la majoria es concentren a Austràlia i Califòrnia, però n'hi ha per tot el món. D'altra banda, hi ha un 40% de llengües que ja no s'estan transmetent. Tot plegat ens deixa aproximadament en un 50% de llengües que és gairebé impossible que arribin al segle XXII, i revertir això és molt difícil. Finalment, hi ha un altre 40% de llengües que estan en la primera fase. És aquest marge el que fa que uns diguin, per exemple la UNESCO, que hi ha un 50% de llengües amenaçades, mentre que altres autors parlen d'un 90-95% tenint en compte que els processos de substitució darrerament s'han accelerat molt. Les migracions, i en general les facilitats de desplaçament i comunicació, han fet que els processos s'accelerïn, i això ha fet que aquest 40% pugui ser un marge de treball d'esperança. Podria ser que no ens en sortíssim.

Els pares deixen de parlar la seva llengua als fills. Com es produeix aquesta substitució?

Per exterminar llengües s'ha fet de tot, el que passa és que abans tot eren conculcacions claríssimes dels drets lingüístics –se segrestaven criatures per separar-los de les famílies, es feia de tot–, i com que ara això no seria ben vist, tot i que encara es fan disbarats, s'ha trobat un procediment molt més eficaç, i que és fer de la víctima, botxí. Convèncer la gent que la seva llengua no serveix per a res, marginal-los per qüestió de llengua... Això va passar a la Catalunya Nord: els pares que els ha passat de tot pel fet de parlar la seva llengua, no volen que als fills els passi el mateix i deixen de transmetre la llengua perquè els fills no pateixin el que ells van patir.

A Catalunya, quin futur té la diversitat lingüística? Al barri on treballem, al Raval, es calcula que actualment hi conviuen unes dues-centes llengües...

Depèn de la voluntat dels parlants. Hi ha dues causes principals de la mort de les llengües: els prejudicis lingüístics i les migracions. En una situació de migració es

trenca el contacte amb les generacions anteriors i es produeixen els processos de substitució. És molt difícil dir-li a la gent que ha de continuar parlant la seva llengua, i és cert que s'observa que molts nanos als quals no els transmeten la llengua familiar, després tenen dificultats per adquirir qualsevol llengua, perquè no n'han après cap bé, i això és important per aprendre altres llengües. Si mirem què passa en general, segurament veurem que a la tercera generació això s'ha perdut completament, però podria ser que no, que alguns grups conservin la llengua. Al marge de quin sigui el destí d'aquesta diversitat, el més important i el que ens hem de plantejar és que no es margini ningú per raó de llengua. Per la pressió ambiental, hi ha nanos que no volen parlar la seva llengua i es passen al castellà. Això ho hem de treballar i hem d'aprendre del que passa a Europa.

En antropologia està demostrat que és més fàcil sumar identitats que suprimir-ne alguna. Quan en suprimeixes alguna, aquesta acaba sortint no se sap quan, potser en la tercera generació, i sempre té un cost. Ha d'haver-hi formació i informació, com a mínim per a la gent que està directament implicada, perquè pugui fer servir la seva llengua sense que tingui aquest cost afegit. Quan s'abandona la llengua per pressions, això acaba tenint conseqüències.

Qui ha de vetllar per això? L'escola, la societat, la política?

Entre tots. No podem deixar en mans de l'escola un fet que passa també socialment, perquè a l'escola es pot vigilar, però després els nens surten al carrer a jugar, i fora de l'escola el menyspreu també és eficaç. Tots n'hem de ser conscients, i més nosaltres, que sabem el pa que s'hi dóna amb el català, perquè sabem què és que ens menyspreïm per raó de llengua. Aleshores, que nosaltres ho fem, costa d'entendre.

Vostè té fama de provocadora. Ha dit, per exemple, que durant el franquisme hi havia una actitud molt més decidida en defensa de la llengua.

Jo vaig néixer el 55, de manera que em vaig empassar vint anys de franquisme. Podia parlar català més fàcilment del que han pogut parlar després els meus fills. En l'últim informe de Política Lingüística es parla d'un gran èxit. No em puc creure que la gent encara digui que les coses van bé. L'informe conclou que en reduir-se el volum de població autòctona, s'ha reduït també el nombre de catalanoparlants inicials. També indica que les noves generacions de catalanoparlants inicials fan menys ús del català que la generació dels seus avis, i que l'ús del català s'ha reduït sensiblement entre les generacions adultes de catalanoparlants inicials. És a dir, els mateixos que tenen el català com a primera llengua han reduït l'ús: això és una llengua en procés d'extinció. Quan ho dic del zulu em donen la raó, quan ho dic del català sembla una provocació.

En un plenari del Consell Social de la Llengua Catalana, Miguel Ángel Pradilla va dir que fa falta un gran debat social sobre la llengua que es tradueixi en un pacte social. Què es podria fer per potenciar l'ús del català en l'àmbit no oficial, per exemple, en el món laboral?

Jo no tinc fe en la política lingüística. Ja fa ben bé quaranta anys que en tenim, i hem vist un descens sostingut en l'ús. Potser que ens ho replantegem, perquè el que estem fent potser no serveix de res. Sempre ho he dit, però no com una provocació, sinó que ho crec fermament. Per exemple, si tot el que es va invertir en l'ensenyament s'hagués invertit en oci i en esport, ara segurament no estaríem així, perquè no s'ha cultivat gens l'ús espontani de la llengua. Ho veig en els meus alumnes: per a la immensa majoria, el català és la llengua de l'àmbit acadèmic. Això ens porta a l'extinció.

És evident que no podem legislar la vida personal, la llengua que es parla a casa. És molt més una qüestió d'informació i de convenciment, que no pas de dir què s'ha de fer. D'altra banda, es constata que aprendre català té beneficis afegits sobre qualsevol altra llengua, i no parlo de trobar feina, sinó que té beneficis socials: per exemple, si parles català, ets català, se t'incorpora, la gent t'ho agraeix... Això s'hauria d'explotar, perquè molta gent ha percebut aquests beneficis pel fet d'aprendre la llengua. No és tant el fet de ser un ascensor social, sinó una qüestió de veïnatge. Hi ha una anècdota reveladora: fa molts anys vam fer un treball de recerca sobre actituds cap al català a l'Escola Drassanes. Una companya va preguntar a un fill de gambians, nascut aquí, si el català li semblava important. I el nano, de set anys, va respondre «I tant, que és important. Perquè si parlo català, no sóc tan negre». Ell tenia aquesta percepció, que és un estímul per parlar la llengua. I no ho podia dir del castellà, de la mateixa manera que nosaltres quan parlem anglès no ens sentim pas anglesos. Hi ha llengües que donen identitat i llengües que donen anonimat. Això és el que hauríem d'explotar més, perquè, a més, és una cosa que ajuda molt a la convivència.

[Vegeu l'entrevista completa al núm. 44 de Les Notícies de Llengua i Treball, pàg. 10-16](#)

3 El valencià de sempre: encanar-se

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 267-268

encanar-se

Patir una disfunció respiratòria a causa d'un espasme produït pel fet de plorar o riure amb molta intensitat. En faltar l'aire, la persona que s'encana pot arribar a ofegar-se. *La xiqueta ha agarrat una plorera tan gran que s'ha encanat i quasi s'ofega. S'ha fet blavosa i tot. Encara sort que sa mare li ha pegat un bufit a la careta i l'ha desencanada de seguida.*

En la novel·la *El tatuatge dels apàtrides*, de Josep Palomero, podem llegir: "L'arxiduc, quan escoltà la versió de l'alcevota, s'encanà de riure."

En la narració curta "No és tan sols anar de festa", de Pep Castellano, llegim: "Tots em van fer cas, tret de Vicentet. Pobret, ell no es mereixia l'aventura nocturna que li estàvem fent passar i tenia motius de sobres per encanar-se a plors."

En la novel·la *Els països del tallamar*, de Joan-Carles Martí i Casanova, trobem: "Va agafar un batistot i plorà, cada vegada més fort, els ulls llaganyosos alhora que s'encanava per seguir de nou amb la xiscladissa."

La llengua estàndard sol emprar: no tornar, perdre el plor

En castellà es diu: *encanarse, envararse*

4 Reflexius espuris

Jaume Medina

Núvol, 24/02/2017

<http://www.nuvol.com/opinio/reflexius-espuris/>

Lamentablement són molts els vicis que enlletgeixen el català d'avui dia. Un dels que més imperceptiblement va fent forat és el de la conversió en reflexius de certs verbs com *passar, negar, sortir, fer, caure, trobar, quedar, llegir, saber, estar* i alguns altres, que d'aquesta manera veuen canviar llur significat tradicional.

En una entrevista publicada el 4 de novembre de 2015 al diari *El País*, la presidenta de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a la pregunta: «Fa

un any i mig que és presidenta de la Filològica. Què calia fer a l'IEC?», responia: «A mi no se *m'havia passat* pel cap presentar-m'hi, però uns companys m'ho van demanar» (la marca de cursiva és meva). Jo posaria la mà al foc que els seus mots no van ser els que divulgava el diari. Però el diari va publicar el que va publicar. I això és el que es va llegir a tots els Països Catalans, com ho prova el número 1.219 del periòdic digital valencià *InfoMigjorn*, corresponent al 25 de novembre de 2015, on va ser recollit i vam poder-ho admirar estupefactes. La màxima autoritat oficial en matèria lingüística no pot permetre que la premsa li faci dir el que no ha dit, perquè, en veure-la expressada per ella, els lectors poden arribar a la conclusió que es tracta d'una forma legítima i genuïna. Si una personalitat tan prestigiosa no es pot fer respectar ni en una simple entrevista, ¿com pot esperar el públic sofert que aconsegueixi de fer creure als mitjans de comunicació en general –i a TV3 en especial i en particular– que és molt important de vigilar en l'ús que fan de la llengua? Si la sal es torna insípida...

Passar-se ha significat tradicionalment 'fer-se malbé' un aliment. Però d'uns quants anys ençà el llenguatge dels joves empra aquest verb en el sentit de 'excedir-se': «Fent aquells crits davant de tothom *t'has passat*». Val a dir que, en contrast amb el mal ús de *passar-se*, persisteix encara l'ús correcte d'aquesta forma reflexiva del verb. Així, al periòdic digital *El Món* apareixia el 21-VII-2016 un titular que deia: «Puigdemont a l'Estat: "O afronta el seu principal problema o se li *passarà l'arròs*"». Aquí, evidentment, l'expressió *se li passarà l'arròs* significa 'l'arròs se li farà malbé' (no pas 'l'arròs se li escaparà de les mans' o un intel·ligible 'l'arròs s'excedirà', com segurament interpreta més d'un dels joves lectors).

Tal com dèiem, hi ha tot d'altres verbs que són usats d'una manera indeguda en la seva forma reflexiva. Així, *negar-se*, que significa bàsicament 'morir per asfíxia dins un líquid', avui dia és usat amb el sentit de 'declarar que allò que algú afirma, suposa o pregunta, no és, no té existència o realitat' o bé amb el de 'dir que no'. En aquest segon cas, s'entén que algú es nega a fer una cosa, no pas que s'ofega. Per a evitar que hi hagi una confusió entre aquestes dues opcions, cal entendre que el gir d'infinitiu «a fer una cosa» és ben representat pel pronom feble *hi*, que el substitueix. I llavors l'expressió completa és *negar-s'hi*, no pas *negar-se*. Tanmateix, una presentadora televisiva deia que «els familiars dels acusats volen que compareguin Aznar, Trillo i Bono, però el tribunal *s'ha tornat a negar*», com si els jutges i els fiscals s'haguessin ofegat una altra vegada. És evident que hauria calgut dir, com s'havia dit sempre: «...el tribunal *s'hi ha tornat a negar*».

Sortir-se d'una cosa significa 'tenir bona fi en un negoci, assumpte, etc.' o bé 'deslliurar-se d'un perill o dany' (per exemple: «Ja me'n sortiré, ja! No tinguis por!»). Però no costa gaire de sentir a parlar als homes del temps de «rius que se surten de mare», quan sempre s'ha dit que els rius «surten de mare» (el diccionari diu ben clarament que *sortir* o *eixir de mare* significa 'sobreeixir un corrent d'aigua i invadir terres més altes que el seu llit'). En un telenotícies del 24-II-2010 vèiem un títol que deia: «Còrdova – Aquest matí: El Guadalquivir se surt de mare» (qualsevol que tingui una mica d'oïda catalana sentirà com li fa mal el reflexiu: els rius «surten de mare»).

Fer-se (o *no fer-se*) tradicionalment significava 'créixer' (o 'no créixer'): «he plantat enciams; però no es fan»; i *fer-se* (o *no fer-se*) amb algú, tradicionalment significava 'relacionar-se': «abans eren molt amics; però d'un quant temps ençà no es fan». Ara ja no es diu *fer el mort* (que és la forma tradicional i genuïna), sinó *fer-se el mort*: una traducció en subtítols d'una notícia donada al TN Migdia de TV3 (2-I-2017) deia: «ens vam fer els morts». I tampoc no es diu *fer l'orni*, sinó *fer-se l'orni* (com vam poder veure en un acudit d'un setmanari vigatà del novembre de 2011). També les formes tradicionals *fer el suec*, *fer l'andorrà*, etc. amb el significat primari de 'aparentar ser suec, aparentar ser andorrà' i, posteriorment, amb el de 'fer el desentès', ara són substituïdes per la forma reflexiva; així, un comentarista televisiu de futbol feia una broma suada a propòsit de l'àrbitre dient que «és alemany, però es fa el suec». Tradicionalment, s'havia dit *fer el maco*, *fer el simpàtic*; ara, en canvi, és molt freqüent sentir a dir *fer-se el maco*, *fer-se el simpàtic*: un titular d'un mitjà digital assegurava fa poc: «Rajoy intenta *fer-se* el simpàtic a Twitter i li surt el tret per la culata». També era usual l'expressió *fer el sord* (el poeta J.V. Foix té un vers en què diu: «faig el sord a la campana»), que en l'actualitat és substituïda per *fer-se el sord*, com testimonia un titular d'un diari digital del 15-VII-2016, en què es diu: «JxSí obre la porta al RUI si l'Estat continua *fent-se* el sord». Avui amb prou feines trobaríem algú que usés (o simplement conegués) el gir *fer l'encantat* (equivalent a 'simular estar encantat') per a indicar els qui posen en figura estàtica a la Rambla barcelonina (i, si el fes servir, diria amb tota seguretat *fer-se l'encantat*). Així mateix la forma genuïna *fer un pet* ara és substituïda sistemàticament per *fer-se un pet* («En Joan s'ha fet un pet») o *tirar-se un pet*.

[Vegeu l'article complet al Núvol](#)

5 ‘Propi’ i ‘mateix’ com a interferències

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 06/02/2017

Una interferència que és produïx sovint en textos diversos és l'ús indegut de l'adjectiu *propí/pròpia/propis/pròpies* quan no s'indica possessió, pertinença o altres significats, quan s'utilitza en comptes de *mateix/mateixa/mateixos/mateixes*. Per exemple, en la frase “Fins i tot els *propis interessats no saben res del tema”, l'adjectiu *propí*, en eixe cas, no és genuí, ni normatiu, ni necessari comunicativament, ja que tenim el també adjectiu *mateix* per a eixe valor i funció gramatical. La frase correcta és “Fins i tot els mateixos interessats no saben res del tema”. Un altre exemple seria “M'ho ha assegurat el *propí president”, incorrecte. “M'ho ha assegurat el mateix president” (o “el president mateix”) és l'ús normatiu.

Sí que és correcte l'ús de *propí* indicant possessió, pertinença, autenticitat, caràcter: “No tinc casa pròpia”, “Ho he vist amb els meus propis ulls”, “Són costums propis dels pobles de muntanya” “Això que has fet no és propí d'una persona com tu”, “La tracta com si fóra la seua pròpia filla”. També ‘persona de la mateixa família, pàtria o condició d'una altra’, “Una persona admirada per propis i estranys”. “Amor propí” és ‘estima de si mateix que porta a no deixar-se sobrepassar pels altres, a no fer un mal paper’. I “nom propí” és ‘nom que designa referencialment una persona, un lloc, un territori o una època en particular. En general, sempre que pugam dir o escriure *mateix*, no usarem *propí*.

Però *el/del mateix* (i flexió) també representa una interferència i un calc del castellà quan s'usa indegudament com a pronom per a evitar repeticions. En una frase com “L'empresa que va asfaltar els carrers l'any passat és molt fiable, ¿qui és el gerent *de la mateixa?” no és genuïna ni normativa l'última expressió, que en la parla natural ningú diu, però que sovint veiem en escrits traduïts literalment en situacions paregudes. La frase correcta seria “L'empresa que va asfaltar els carrers l'any passat és molt fiable, ¿qui és el seu gerent?”, i normativament també “...¿qui n'és el gerent?”.

Altres exemples podrien ser “Llig el llibre i fes un resum *del mateix” > “Llig el llibre i fes-ne un resum”; “L'home que va vindre ahir té mala fatxa, dis-me alguna cosa *del mateix” > “L'home que va vindre ahir té mala fatxa, dis-me alguna cosa d'ell” (o “...dis-me'n alguna cosa”); “Sembla un bon model de cotxe, parla'm *del mateix” > “Sembla un bon model de cotxe, parla'm d'este” (o “parla-me'n”); “La dona que va fer el discurs dominava el tema, *la mateixa va

dir...” > “La dona que va fer el discurs dominava el tema, ella/esta va dir...”; “ La boda de la meua sogra serà el 20 de març, tinc el plaer de convidar-vos *a la mateixa” > “La boda de la meua sogra serà el 20 de març, tinc el plaer de convidar-vos-hi”. Les interferències comentades hui pràcticament no es fan col·loquialment, sols en escrits, i és que no parlem tan malament com els “sabuts” han volgut fer-nos creure.

6 Barral

Teresa Tort @teresa_tort

Blog *Agafada al vol*, 27/02/2017

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=269494>

Els cementeris són arxius de vides extingides. Passejar entre passadissos de quadrícules que allotgen les restes físiques de moltes biografies anònimes fa sentir respecte. Alhora, reconforta comprovar que el desmemoriament no esborra les fotografies descolorides ni les lletres de les làpides.

Després de segles de vida, hi ha paraules que també moren. Desapareixen de la circulació activa i s'arreceren en algun espai discret on es transformen lentament en fòssils lingüístics. De cementeris de paraules, en podem visitar uns quants: manuscrits antics, llibres envellits, diccionaris exhaustius... De vegades, també trobem sepulcres lèxics en algun racó aïllat; la toponímia n'és plena i fins i tot els antropònims ens han conservat la memòria d'algunes paraules en desús. Per no parlar de la paremiologia; les frases fetes i les dites posen en context alguns mots vells sense cap més paper en la gran obra de la comunicació actual.

En l'última classe, resolíem un exercici de variació lèxica amb els alumnes del nivell de suficiència i ens va aparèixer el mot **barral**. N'havien de trobar el significat entre una llista d'opcions per a escollir. Per eliminació, vam acordar que la definició que li corresponia era “Atuell per a contenir líquids, de formes i matèries diverses”. Ningú no tenia present de conèixer aquesta paraula fins que al cap d'un moment un dels alumnes francòfons del grup ens va fer notar que s'usa en l'expressió *Ploure a bots i barrals* (1). Em va sorprendre gratament la seua capacitat de relacionar una paraula aïllada amb una frase feta que probablement ha sentit només un grapat de vegades. I em vaig preguntar per què la

resta dels assistents –la majoria dels quals devem haver dit aquesta expressió moltes vegades– no hi havíem pensat de seguida.

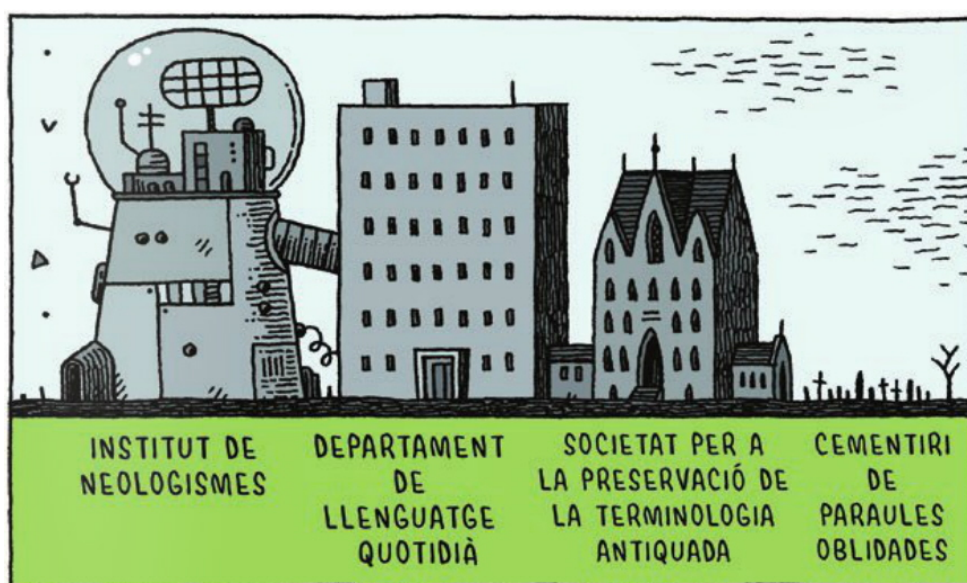
Deixant de banda que l'agilitat mental i la capacitat intel·lectual de cadascú no és la mateixa, potser els aprenents d'una llengua nova tenen més activats els mecanismes de relació entre paraules i fenòmens lingüístics. Comparar per distingir; contrastar per recordar; localitzar contextos per comprendre. Aprendre una llengua des de zero demana més esforç, però l'energia que s'hi dedica retorna un coneixement més explícit de l'objecte estudiat. Com a prova d'aquest fet, els professors de llengua podem explicar que els alumnes al·loglots fan preguntes sorprenents que –com a parlants nadius i com a experts– no ens havíem plantejat mai abans.

Justament, una de les coses que més m'agraden de fer classe és aquesta experiència de descobriment del que has tingut sempre davant dels ulls i no havies estat capaç de veure fins que algú altre que arriba de nou t'ho mostra. Aprendre i ensenyar és una carretera de doble sentit.

Els [Barral](#) catalans i la pluja intensa que ens aboquen del cel amb [bots](#) i **bar-rals** a partir d'ara continuaran sent un element fossilitzat de la llengua, però més vistós i més significatiu per a mi que abans de l'última classe del nivell de suficiència.

Les paraules mortes, de vegades, tornen a la vida.

(1) Vegeu [Ploure a bots i barrals](#) a *Etimologies paremiològiques* de Víctor Pàmies.

► Il·lustració de Tom Gauld

7 Ossos que parlen

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 10/04/2017

<http://www.lavanguardia.com/vida/20170410/421589892547/ossos-que-parlen.html>

Diuen que, després d'unes eleccions, als governs se'ls han de donar cent dies de gràcia i llavors fer-ne una primera avaluació. Com que avui es compleixen cent dies des del dia 1 de gener, ha arribat el moment d'avaluar la nova ortografia catalana a partir d'un fet objectivable: l'ús que n'han fet durant aquests tres mesos llargs els mitjans de comunicació.

Responent a la crida de l'Institut d'Estudis Catalans, *La Vanguardia*, amb la majoria dels altres mitjans en català de Catalunya, les Balears i el País Valencià, es va comprometre a començar a aplicar la nova ortografia el primer dia de l'any. Màrius Serra, membre de l'IEC i col·laborador d'aquest diari, va encunyar el lema "Any nou, normes noves".

Malgrat alguna excepció per allò de confirmar la regla, els mitjans van respondre plegats a la crida com un gest de suport a la institució normativa i com un senyal de respecte cap a aquesta llengua que avança a empentes i rodolons per un camí que no és pas de roses. Per Cap d'Any, doncs, els rodamons i els seus nets van dir adeu als accents diacrítics. Van ser erradicats amb dobles erres i amb guionets que déu-n'hi-do.

La implantació a la redacció de *La Vanguardia* va anar prou bé i els redactors de seguida es van acostumar a les noves grafies. Val a dir que el llibre d'estil que es pot consultar amb immediatesa a la intranet recollia tota la casuística d'una manera clara i fàcil. Tot i així, com en els àlbums d'Astèrix, algun redactor s'hi va oposar amb ungles i dents, i fins i tot, quan l'ortografia era fruit de la traducció automàtica, es dedicava a posar els diacrítics d'antany que la màquina de traduir ja havia llençat a la pila del greix. Era l'accent crític que humanitzava aquest procés de pèrdua de diacrítics.

El diari ha aplicat totes les normes llevat d'una: l'accent de l'ós. Una notícia que va sortir publicada el 20 de novembre de l'any passat, quan l'equip d'Edició feia les proves amb la nova ortografia abans que arribés el dia D, va disparar les alarmes: "Els ossos també parlen". Si l'os i l'ós ja no es diferenciaven amb un accent, era impossible saber si el títol corresponia a una notícia sobre medicina o arqueologia (com era el cas), o sobre zoologia. Va ser llavors que vam prendre la decisió d'indultar l'ós. Pel que fa a la resta de les noves grafies, cap no va provocar casos confusos com havien pronosticat els més malastrucs.

Tot plegat aviat serà cosa del passat. Enciclopèdia va actualitzar el seu diccionari el 28 de març –incloent-hi la informació de la grafia antiga per més claredat– i dijous passat [6 d'abril] l'IEC va posar el seu al dia, amb l'afegitó d'alguns neologismes.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, [“El joc dels disba-rats”](#) (Després de menjar-nos amb patates la ‘gentrificació’, ara arriba la ‘gamificació’, 27/02/2017); [“Manchester de Mar”](#) (06/03/2017); [“Aparteu les criatures!”](#) (Un nano amb caminador o carrutxes no té aturador, és imparable, 27/03/2017).

► Dos óssos que parlen: Yogi i Boo-boo

8 El requisit

Andreu Boix

El Temps, 27/02/2017

<http://eltemps.cat/el-requisit/>

El Consell sorgit de les eleccions de 2015 al País Valencià i la major part dels ajuntaments del canvi estan dedicats, segons ens conten els seus responsables cada vegada que poden, essencialment a tasques de “desenrunament”. Entre l'impacte de la crisi econòmica i les conseqüències de la gestió anterior del Partit Popular gran part de la seua activitat consisteix a desembolicar la troca que ens ha tocat pair com a llegat dels anys de vi i roses. Una cosa semblant passa a les illes Balears. De manera que, i a diferència de la situació política a Catalunya, on tenim diferències polítiques molt evidents entre els diferents actors que hi participen, i debats a tota tesa sobre qüestions de fons, ni que siguin quasi sempre al voltant de la independència, l'oposició política i mediàtica a València ha de canalitzar la seua indignació respecte a temes clarament menors com la construcció d'un carril bici pels carrers més centrals de

la ciutat. Resulta entenedor de fins a quin punt el debat d'idees sobre la gestió dels nous governs és magre en contingut ideològic el fet que, a més, el carril bici en qüestió ja fóra projectat pel PP.

Tanmateix, hi ha alguns, pocs, elements que sí que estan atiant debats de fons molt més interessants. En general, [tots els assumptes relacionats amb la llengua estan generant conflictes](#): des de la retolació en català dels senyals de trànsit a València (Delegació de Govern va forçar que s'hi afegira el castellà) al canvi de nom oficial de la ciutat (a partir d'ara, amb accent; i amb accent obert), passant per temes absolutament clau com el model d'ensenyament plurilingüe a les escoles públiques i concertades [i el recent anunci, pactat amb la majoria dels sindicats de la funció pública valenciana](#), respecte a l'exigència del requisit lingüístic per poder aspirar a esdevenir treballador al sector públic valencià (amb algunes excepcions, però, per a les administracions a territoris valencians de parla castellana i també respecte a la temporalització en la imposició dels requisits en àmbits com el sanitari). La mesura suposa un canvi significatiu quant a la situació al País Valencià des de 1983, on el coneixement de la nostra llengua s'havia considerat mèrit i no pas requisit. D'altra banda, aquest canvi s'inscriu en una tendència clara: comunitats autònomes com ara Galícia (governada pel Partit Popular), Catalunya i les illes Balears ja apliquen la mesura; i a Navarra i País Basc està en aquests moments en estudi. Sembla, doncs, que hi ha una tendència clara en els territoris amb llengua pròpia en aquesta direcció.

Imposar el requisit lingüístic suposa un missatge clar en defensa de la llengua, i també es pot suposar que beneficiarà la competència lingüística dels treballadors públics valencians (encara que vora un 70% d'entre ells, percentatge encara més alt entre els més joves, ja disposen d'un títol C1). Comporta, però, també alguns problemes. Per exemple, és una barrera d'entrada evident per a persones d'altres territoris i països. Encara que normalment l'ocupació pública autonòmica no genera excessiu interès en gent de fora, és una pèrdua no poder comptar amb aquells que entre ells són vàlids i interessats. Amb un altre sistema d'accés, on hi haguera un període de pràctiques o proves després d'una primera selecció (equivalent a un MIR) i una posterior selecció definitiva on ja sí que s'exigira el requisit, aquest desavantatge quedaria molt pal·liat: hi hauria requisit igualment, es garantiria la competència lingüística de tots els empleats públics i, a més, podríem comptar sense problemes amb tot el talent que vinguera de fora i estiguera disposat a aprendre la llengua.

En el fons, el debat sobre el *requisit*, ateses les competències de les persones que avui dia es presenten a les oposicions i als concursos, és ja una discussió, a efectes interns reals a l'Administració, molt més sobre barreres d'entrada que

sobre la defensa i potenciació de la utilització de la llengua pròpia de manera habitual, adient i solvent. Per garantir aquest darrer objectiu, a més de tenir empleats capacitats, calen altres mesures d'incentiu i de disseny estratègic. Les passes en aquesta direcció han estat, de moment, molt més prudents. Potser, simplement, perquè costen més diners. I, al remat, quasi tot en matèria d'autonomia, com ja és sabut, acaba al mateix punt: sense diners, tampoc no n'hi ha.

Andreu Boix és professor de Dret Administratiu de la Universitat de València. Vegeu també altres notícies sobre el [requisit lingüístic a *El Temps*](#).

9 Enllaços i convocatòries

- ▶ **Selecció de professorat de català a l'exterior 2017-2018** Oberta la convocatòria de selecció de professorat d'estudis catalans a universitats de fora del domini lingüístic per al curs acadèmic 2017-2018 organitzada per l'**Institut Ramon Llull**. Amb aquesta convocatòria s'inicia el procés de selecció de nous docents d'estudis catalans a universitats d'Alemanya, Espanya, Rússia, França, Israel, Hongria, Regne Unit i Romania. El termini acaba el **12 de maig del 2017**. [Formulari en línia disponible al web de l'Institut Ramon Llull](#), on hi ha també les bases de la convocatòria i més informació.
- ▶ **[“El valencià de la futura RTVV: reptes i oportunitats”](#)**. Jornada sobre els [models lingüístics de la comunicació audiovisual](#). **19 de maig del 2017**, Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València, Sala Enric Valor. Per inscriure-s'hi cal enviar un correu electrònic a inmaculada.carrasquer@uv.es abans del 18 de maig a les 10h.
- ▶ **[Presentació del llibre *Un pam de llengua. Una tria d'articles d'InfoMigjorn*](#)**, divendres **5 de maig del 2017 a les 19:00h**, a la Biblioteca d'Escaldes-Engordany (Av. de les Escoles, 2), Andorra.
- ▶ El blog del TERMCAT, entrades d'abril: [#termedelasetmana: llibre electrònic](#) (04/04), [Parlem amb els bots?](#) (05/04), [Fem fitnes per tenir una bona condició física o per estar en forma?](#) (06/04), [#termedelasetmana: trifori](#) (18/04), [Els noms de les roses](#) (19/04), [Com se'n diu, de les *flagship stores*?](#) (20/04), [Termes i literatura han fet bona parella per Sant Jordi](#) (24/04), [#termedelasetmana: contaminació acústica](#) (25/04), [Hoverboards que no volen, segways indesxifrables, vehicles sense nom](#) (26/04), [Quan fem recollida selectiva, la fracció resta què és?](#) (27/04).

- ▶ [Neus Nogué Serrano, “La preposició ‘per a’ davant de complements de destinació i afins a la GIEC”](#) (blog *En altres paraules*, 02/02/2017)
- ▶ Lluís Marquet, [“Gravem o enregistrem un so?”](#), publicat originàriament a *Novetat i llenguatge. Primera sèrie* (Barcelona: Barcino, 1979)
- ▶ [“La comunitat sikh de Catalunya guanya el Premi Martí Gasull i Roig”](#) (*VilaWeb*, 27/02/2017)
- ▶ [“El Consell promocionarà la llengua amb l'Institut Ramon Llull en universitats de fora de l'àmbit lingüístic”](#) (*El Punt Avui*, 18/02/2017)
- ▶ Ferran Suay, [“DNI bilingüe: Això, pa què?”](#) (blog *De l'Horta estant*, 17/02/2017)
- ▶ Josep Daniel Climent, [“El Diccionari de la rima, de Francesc Ferrer Pastor”](#) (*La Veu del País Valencià*, 17/02/2017)
- ▶ Jesús Bach i Marta Khouja, [“Gramàtica i altres disciplines: aplicacions en l'ensenyament”](#) (*Núvol*, 18/02/2017)
- ▶ Òscar Palau, [“La dreuera andorrana del català”](#) (*El Punt Avui*, 20/02/2017). La negociació en curs per al tractat de lliure associació entre el principat i la UE obre una oportunitat perquè la llengua guanyi reconeixement institucional a Europa
- ▶ [“Els governs català, balear i valencià signen la Declaració de Palma per col·laborar en matèria de llengua i cultura”](#) (*Ara*, 20/02/2017)
- ▶ Pau Vidal, [“Setze persones jutgesses”](#) (*VilaWeb*, 28/02/2017). O de com el llenguatge no sexista i un venedor de roses ens qüestionen el comportament lingüístic
- ▶ Carles Fenollosa, [“Contra Pérez-Reverte i tots els altres”](#) (*Saó*, 08/03/2017)
- ▶ [“El Verger congrega 15.000 persones en la inauguració de les Trobades d'Escola Valenciana d'enguany”](#) (*VilaWeb*, 25/03/2017)
- ▶ Ferran Bargues Estellés, [“L'ús del valencià en l'Administració de la Generalitat Valenciana”](#) (blog de la *Revista de Llengua i Dret*, 23/03/2017)